

**Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego
oraz planowane kierunki działań interwencyjnych**

Zachodniopomorskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne

Szczecin, marzec 2019

Spis treści

1. Określenie problemu	3
2. Województwo zachodniopomorskie w świetle zapisów krajowych dokumentów strategicznych	3
3. Wybrane zjawiska i problemy województwa zachodniopomorskiego wymagające podjęcia interwencji..	6
3.1. Syntetyczne miary rozwoju społeczno-gospodarczego regionów i podregionów w ujęciu makroregionalnym	3
3.2. Analiza wewnątrzregionalna uwarunkowań rozwojowych	10
3.3. Delimitacja obszaru wsparcia.....	20
4. Kierunki interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia	26
5. Monitorowanie i okresowa ocena adekwatności SSW	28
Spis Map	29
Spis Tabel	29
Spis Wykresów	29

1. Określenie problemu

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niejednorodnym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Obszary usytuowane wokół aglomeracji szczecińskiej i miasta Koszalin cechuje wyższy poziom rozwoju, a jednocześnie obok nich występują obszary problemowe o relatywnie niższym poziomie rozwoju, często o Powyższe uwarunkowania rozwojowe województwa wynikają z peryferyjnego usytuowania względem centrum regionu głównych ośrodków wzrostu tj.: Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz obszaru funkcjonalnego Koszalina. Obserwuje się również proces ugruntowania deficytów rozwojowych obszarów problemowych, będący przede wszystkim wynikiem osłabienia bazy ekonomicznej i niewystarczającej liczby miejsc pracy (w szczególności na obszarach wiejskich). Jest to związane między innymi z wciąż nieprzezwycięzonymi problemami strukturalnymi spowodowanymi likwidacją Państwowych Gospodarstw Rolnych oraz ograniczonymi endogenicznymi potencjałami rozwojowymi obszarów wiejskich. Powyższe uwarunkowania rozwojowe stanowiły przesłankę dla sformułowania koncepcji wskazania na obszarze województwa zachodniopomorskiego tzw. Specjalnej Strefy Włączenia oraz podjęcia w stosunku do wskazanego obszaru odpowiedniej interwencji. Specjalna Strefa Włączenia po raz pierwszy została wyznaczona w 2014 r.¹ i podlega corocznej aktualizacji.

2. Województwo zachodniopomorskie w świetle zapisów krajowych dokumentów strategicznych

Nakreślony powyżej problem znalazł swoje odzwierciedlenie w krajowych dokumentach strategicznych, określających cele rozwojowe państwa (*Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*) oraz w *Umowie Partnerstwa* – dokumencie określającym strategię interwencji funduszy unijnych w Polsce w okresie 2014-2020, a także zatwierdzonej 14 lutego 2017 r. uchwałą Rady Ministrów *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR)*, będącej średniookresową strategią rozwoju kraju.

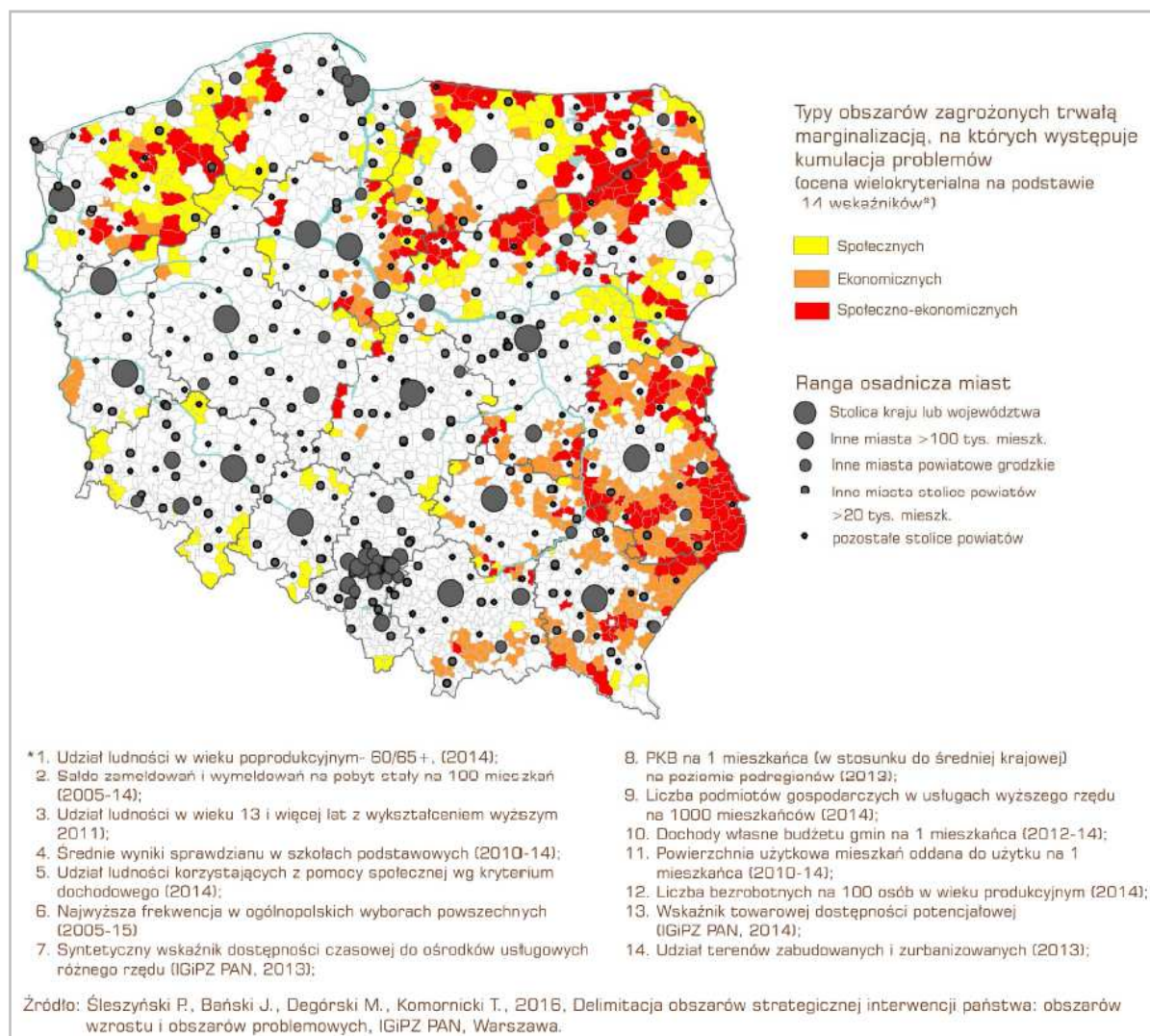
Zapisy *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* wskazują, iż część obszarów wiejskich, mimo zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, zależna jest wyłącznie lub głównie od rolnictwa, ponieważ na obszarach tych nie wykształciły się pozarolnicze specjalizacje gospodarcze. Jest to równoznaczne z faktem, że brakuje na tych terenach stabilnych pozarolniczych miejsc pracy. Obszary o przeważającej funkcji rolniczej są silnie zróżnicowane regionalnie. Należą do nich zarówno te, gdzie rolnictwo boryka się z trudnościami o charakterze strukturalnym (np. niekorzystna struktura agrarna i struktura demograficzna), jak również te z wysokowydajnym rolnictwem. W polskiej przestrzeni geograficznej można wyróżnić ponadto skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast zagrożonych trwałą marginalizacją, na których występuje kumulacja problemów społecznych i ekonomicznych (głównie w pasie północnej i wschodniej części kraju). Problemy te są efektem niekorzystnej struktury powierzchniowej gospodarstw rolnych (spuścizna popegeerowska m.in. w województwach zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim), niskiej wartości nakładów kapitałowych, deficytów instytucjonalnych i finansowych. Obszary te charakteryzuje m.in. głębokie niezrównoważenie między popytem a podażą na rynku pracy związane m.in. z nadwyżkami siły roboczej w rolnictwie i niewielką liczbą miejsc pracy poza nim, nasiloną emigracją osób w wieku produkcyjnym oraz ograniczonym dostępem do usług. Pomimo znaczących inwestycji finansowanych w ostatnich latach, głównie ze środków UE, obszary wiejskie dotyka zjawisko marginalizacji, przejawiającej się niemożnością zaspokojenia podstawowych potrzeb ich mieszkańców w sferze społecznej i ekonomicznej. Niektóre z tych obszarów, postrzegane jako mało atrakcyjne miejsce do mieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej, doświadczają dalszego wyludnienia i kurczenia zasobów.

SOR wskazuje także na regres w rozwoju społeczno-gospodarczym części miast średnich (często monofunkcyjnych). Obserwuje się osłabienie ich znaczenia społeczno-gospodarczego, a problemy rozwojowe związane są ze spadkiem liczby ludności (zwłaszcza wykształconej, w wieku produkcyjnym), starzeniem się populacji, niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy, osłabieniem bazy ekonomiczno-budżetowej samorządów oraz z niewystarczającą dostępnością transportową (w tym powiązaniem transportem zbiorowym z innymi miastami i regionami). Są one rozmieszczone w całym kraju, a mnogość problemów

¹ Na podstawie uchwały nr 653/14 Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 22 kwietnia 2014 r.

społecznych i gospodarczych w miastach średnich osłabia ich funkcje i stabilizującą rolę w policentrycznym systemie osadniczym.

Mapa 1. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

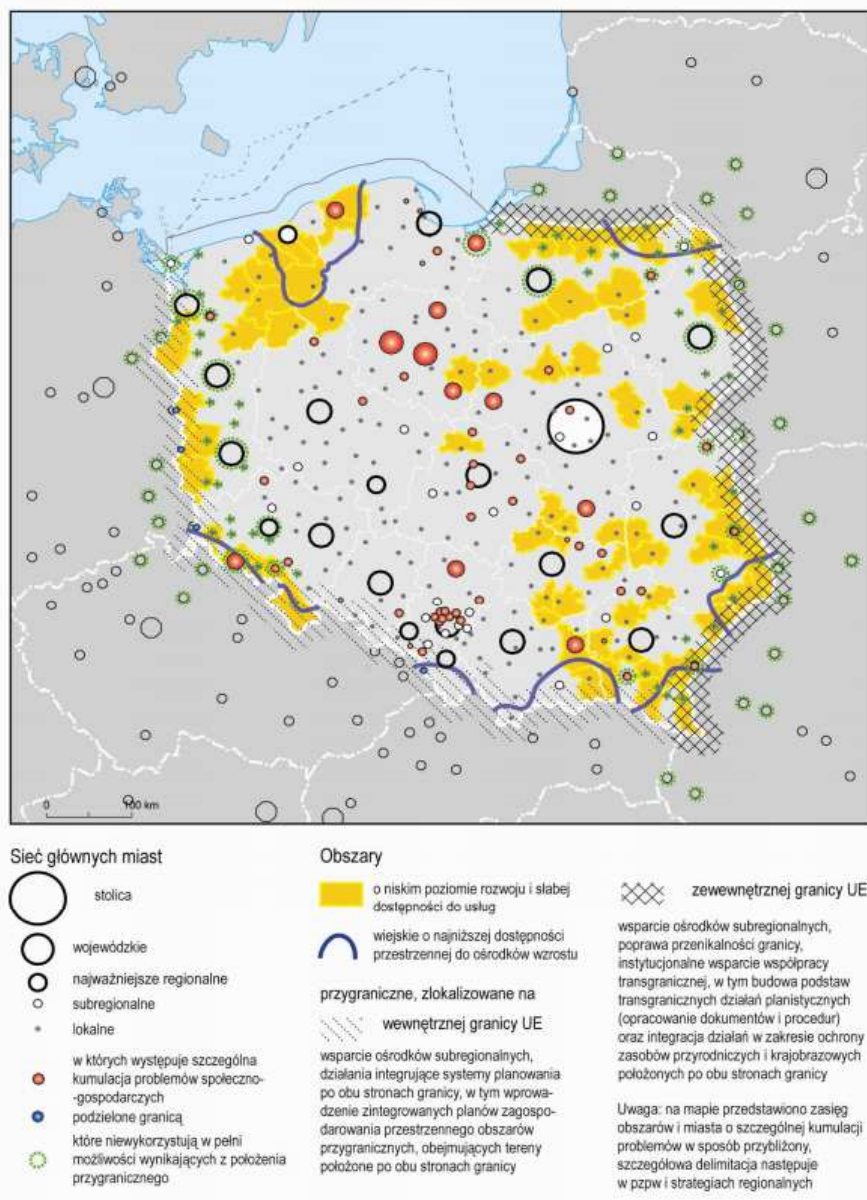
Źródło: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Zapisy *Konceptji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* wskazują, iż na terenie województwa zachodniopomorskiego występuje **szczególna w skali** kraju kumulacja obszarów charakteryzujących się negatywnymi cechami determinującymi szanse rozwojowe. Na potrzeby zarządzania rozwojem na wykorzystano metodologię wyznaczenia takich obszarów za pomocą 14 wskaźników (Mapa 2). Ze względu na aktualność poszczególnych mierników (1-5 lat opóźnienia danych) delimitacja ta ma charakter orientacyjny, ukazujący bardziej przestrzenną koncentrację problemów, niż precyzyjne określenie obszarów, do których będzie kierowana interwencja publiczna.

Znaczną część regionu stanowią obszary o niskim poziomie rozwoju i słabej dostępności do usług. Tereny te są jednocześnie w głównej mierze wiejskimi obszarami funkcjonalnymi wymagającymi wsparcia procesów rozwojowych. Wskazano także, że wschodnią i centralną część województwa cechuje jedna z najgorszych w skali kraju dostępność komunikacyjna (kołowa i kolejowa) zarówno do stolicy kraju, jak i regionu. Niska dostępność przestrzenna do głównych regionalnych i krajowych ośrodków wzrostu i niewystarczająca na tym tle dostępność do podstawowych usług publicznych, jak również niska kondycja społeczna i gospodarcza znacznych obszarów regionu skutkują postępującymi zjawiskami depopulacyjnymi, bezrobociem strukturalnym, niskim poziomem aktywności gospodarczej, inwestycyjnej oraz postępującym wykluczeniem społecznym. Niezbędne jest zatem podejmowanie działań mających na celu poprawę

spójności wewnętrznej i terytorialnej województwa oraz tworzenie warunków do rozprzestrzeniania się impulsów rozwojowych generowanych przez peryferyjnie rozmieszczone główne ośrodki miejskie regionu – Szczecin i Koszalin. Kluczowym jest również stworzenie warunków do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, stanowiących 93,8% powierzchni województwa².

Mapa 2. Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR 2020) zakłada prowadzenie interwencji publicznej w wybranych obszarach geograficznych i ukierunkowaną tematycznie, w ramach następujących celów:

- Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów (**konkurencyjność**),
- Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (**spójność**),

² Obszary wiejskie obejmują gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko – wiejskich; źródło: BDL GUS.

- Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie (**sprawność**).

Istotne jest podejmowanie działań zmierzających do wykorzystania mocnych stron i najważniejszych potencjałów poszczególnych obszarów cechujących się największą zdolnością do kreowania wzrostu gospodarczego, przy jednoczesnym przełamywaniu barier rozwojowych na terytoriach o największym i trwałym nawarstwieniu niekorzystnych zjawisk w zakresie gospodarczym, społecznym, infrastrukturalno-środowiskowym oraz instytucjonalnym. Dodatkowo konieczne jest promowanie spójności przestrzennej poprzez ponadlokalne przewyciężanie trudności rozwojowych skoncentrowanych terytorialnie, przy jednoczesnym wzmacnianiu wymiaru strategicznego polityki regionalnej, zapewnieniu odpowiednich mechanizmów koordynacji i kooperacji oraz tworzeniu sieci współpracy między podmiotami zaangażowanymi w realizację polityki regionalnej. W szczególności cel drugi KSRR tj. „wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych” adresowany jest do obszarów o najsłabszych w skali kraju wskaźnikach gospodarczych, społecznych oraz wyposażeniu infrastrukturalnym i obejmuje działania, które przyczyniają się do przyspieszenia procesów restrukturyzacyjnych i poprawy dostępu do podstawowych dóbr i usług publicznych³.

Wobec znacznego zróżnicowania wewnątrzregionalnego województwa zachodniopomorskiego zaplanowanie interwencji w sposób warunkujący uruchomienie i wykorzystanie wewnętrznych zasobów oraz zainicjowanie procesów rozwojowych wymaga wyznaczenia obszarów charakteryzujących się niższą spójnością w wymiarze społecznym, gospodarczym i infrastrukturalnym oraz zidentyfikowania ich specyficznych problemów. Obszary te nazywamy Specjalną Strefą Włączenia.

3. Wybrane zjawiska i problemy województwa zachodniopomorskiego wymagające podjęcia interwencji

Sygnalizowane w omawianych wcześniej dokumentach krajowych problemy i negatywne zjawiska bezpośrednio przekładają się na niższe w stosunku do innych regionów tempo rozwoju województwa zachodniopomorskiego, a na niektórych jego obszarach – utratę potencjału rozwojowego, co bezpośrednio przyczynia się do pogłębiania dysproporcji wewnątrzregionalnych. Ten stan jest szczególnie widoczny przy analizie wartości mierników poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego oraz wybranych wskaźników opartych na danych statystycznych.

3.1 Syntetyczne miary rozwoju społeczno-gospodarczego regionów i podregionów w ujęciu makroregionalnym

Produkt Krajowy Brutto w województwie zachodniopomorskim i jego podregionach

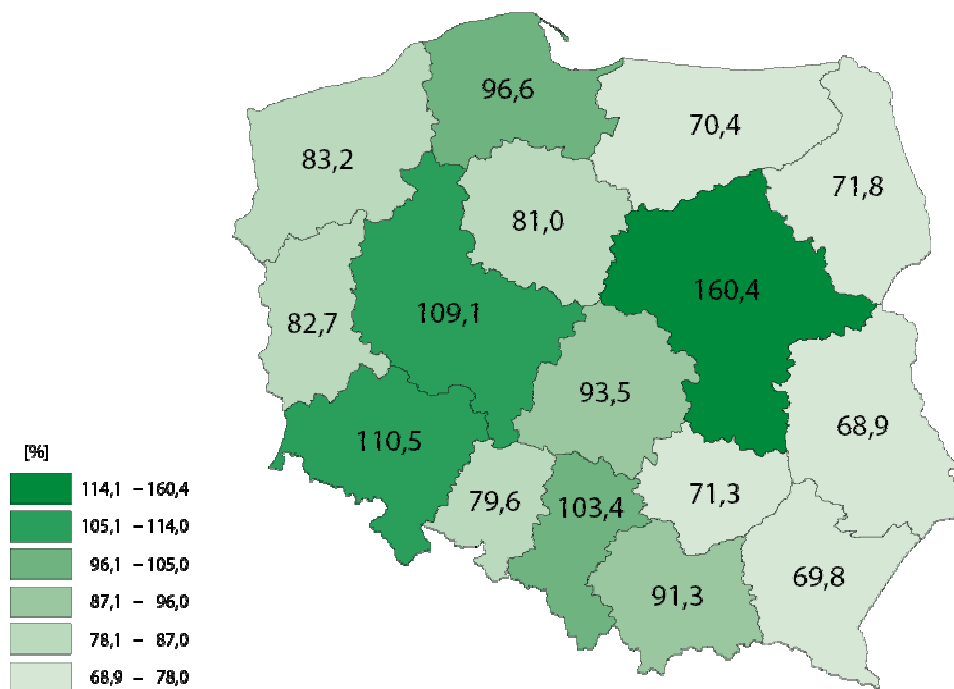
Występowanie czynników ograniczających wzrost jak i niewykorzystane potencjały powodują, że województwo należy do mniej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej. W stosunku do średniej UE wartość PKB per capita w PPS⁴ w województwie w 2016 roku wynosiła 57% (w odniesieniu do 28 państw Unii Europejskiej; UE=100%). PKB per capita sytuuje zachodniopomorskie na 9. miejscu w kraju wśród województw. W ciągu ostatnich lat, a szczególnie w pierwszej dekadzie XXI wieku, pomimo systematycznego wzrostu wartości PKB na 1 mieszkańca, dystans pomiędzy poziomem tego wskaźnika na Pomorzu Zachodnim i w kraju stale się pogłębiał. W 2000 roku wskaźnik w województwie był na poziomie średniej krajowej (99,0%), by w 2016 roku spaść do 83,8%, a według wstępnych szacunków za 2017 r. – 83,2%. W XXI

³ Obecnie trwają prace nad Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, która będzie aktualizacją obowiązującej KSRR 2020 i rozwinięciem modelu rozwoju zaproponowanego w Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. KSRR 2030 w większym stopniu skoncentruje się na wyrównywaniu poziomu życia i szans rozwojowych na obszarach o koncentracji problemów rozwojowych.

⁴ Wartość PKB na 1 mieszkańca województwa obliczana wg Parytetu Siły Nabywczej (PPP) w relacji do średniej dla Unii Europejskiej ustalonej jako równa 100 (UE28 = 100); źródło: Eurostat.

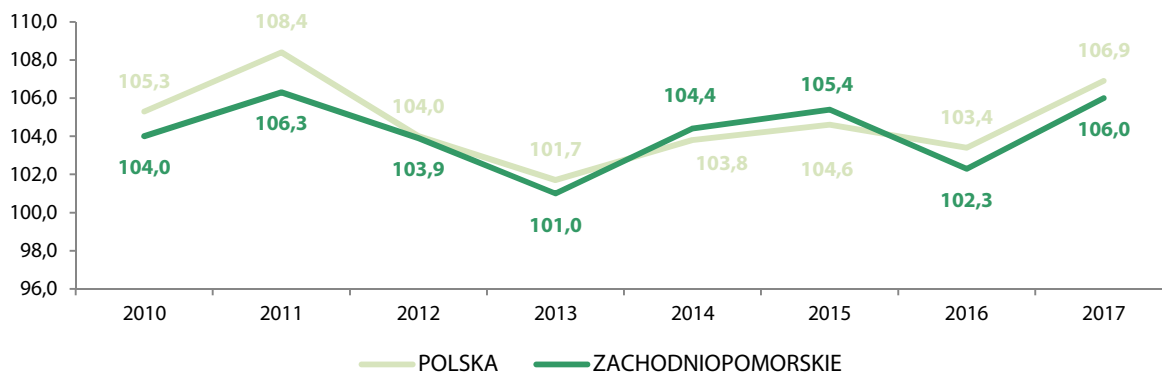
wieku tak wysokiego spadku PKB w relacji do średniej krajowej (o 15,2%) nie zanotowano w żadnym innym polskim regionie. Tak duży spadek PKB per capita w relacji do krajowej średniej spowodował, że w drugiej dekadzie XXI wieku zachodniopomorskie było dopiero dwunastym najszybciej rozwijającym się regionem w Polsce, natomiast licząc od roku 2013 – czwartym.

Mapa 3. PKB per capita w 2017 roku w polskich województwach (Polska =100%)⁵

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet ADOBE.

Wykres 1. Dynamika produktu krajowego brutto ogółem (rok poprzedni=100) w latach 2010-2017 dla Polski i województwa zachodniopomorskiego [%]⁶

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL. GUS.

⁵ Dane wstępne.

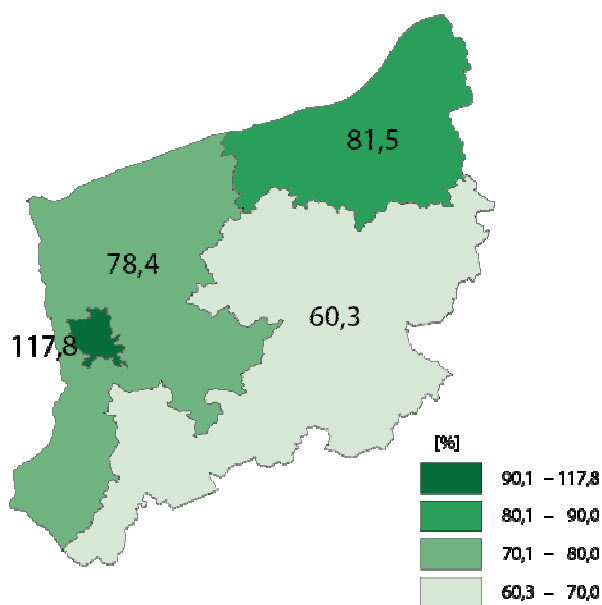
⁶ Dane wstępne dla roku 2017.

Szczegółową dynamikę produktu krajowego brutto ogółem w latach 2010-2017 dla Polski i Pomorza Zachodniego przedstawia wykres 1. Wzrost PKB ogółem w latach 2010-2013 oraz 2016-2017 w województwie zachodniopomorskim był niższy niż przeciętnie w Polsce, natomiast w latach 2014-2015 r. odnotowano korzystniejsze wyniki tego wskaźnika w województwie niż w kraju.

Województwo zachodniopomorskie składa się z 4 podregionów (NUTS 3): koszalińskiego, szczecinecko-pyrzyckiego, szczecińskiego i miasta Szczecina⁷. W 2016 roku najwyższy produkt krajowy brutto (w cenach bieżących) wytworzono w podregionie miasto Szczecin. Stolica Pomorza Zachodniego odpowiadała za wytworzenie 33,3% (w 2015 r. – 33,7%) wojewódzkiego PKB, podregion szczeciński – za 28,0% (w 2015 r. – 27,8%), podregion koszaliński – 20,4% (w 2015 r. – 20,5%), a podregion szczecinecko-pyrzycki – 18,2% (w 2015 r. – 18,0%).

Analizując wartość PKB na mieszkańca i odnosząc ją do średniej dla kraju, zauważalny jest na przestrzeni lat bardzo silny kryzys Szczecina i podregionu szczecińskiego, zakończony dopiero w okolicach 2012 roku. Było to bezpośrednio związane z dwukrotnym (2002, 2009) upadkiem Stoczni Szczecińskiej i związanego z nią przemysłu stoczniowego oraz kooperujących przedsiębiorstw.

Mapa 4. PKB per capita w 2016 roku w podregionach województwa zachodniopomorskiego (Polska =100%)⁸

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet ADOBE.

⁷ Od 1 stycznia 2015 r. zmieniły się granice podregionów wyznaczonych w ramach prowadzenia statystyki publicznej (NTS/NUTS), realizowanej przez GUS. Wprowadzony został nowy podział województwa zachodniopomorskiego na jednostki poziomu NUTS 3 (podregiony). Zmiany polegają na:

- zastąpieniu podregionu stargardzkiego podregionem szczecinecko-pyrzyckim, obejmującym powiaty: drawski, szczecinecki, świdwiński i wałecki (wchodzące dotychczas w skład podregionu koszalińskiego) oraz powiaty: choszczeński, łobeski, myśliborski i pyrzycki (wchodzące dotychczas w skład podregionu stargardzkiego);
- rozszerzeniu zasięgu terytorialnego podregionu szczecińskiego o powiaty gryficki i stargardzki (dotychczas wchodzące w skład podregionu stargardzkiego);
- ograniczeniu zasięgu terytorialnego podregionu koszalińskiego do powiatów: białogardzkiego, kołobrzесьkiego, koszalińskiego, sławieńskiego i miasta Koszalina.

⁸ Na dzień sporządzenia niniejszego dokumentu w statystyce publicznej dane odnoszące się do PKB na poziomie podregionów dostępne są do roku 2016.

Mimo, że podregion miasto Szczecin zachowuje pozycję lidera wśród podregionów w województwie, wydaje się nie wypełniać w pełni funkcji inicjatora rozwoju społeczno-gospodarczego. Od początku XXI wieku zmniejszył się dystans pomiędzy Szczecinem a średnią dla kraju, powiększył natomiast wobec najlepiej rozwiniętych polskich podregionów. Od 2000 do 2016 roku wskaźnik PKB per capita w stosunku do średniego w kraju dla podregionu miasto Szczecin spadł z poziomu 146,8% do 117,8%. W tym samym czasie wskaźnik ten spadł we wszystkich podregionach województwa: w szczecińskim z 90,0% do 78,4%, w koszalińskim z 88,9% do 81,5%, a w szczecinecko-pyrzyckim z 71,8% do 60,3%.

Tabela 1. PKB per capita w latach 2000-2016 w podregionach województwa zachodniopomorskiego (Polska = 100%)

Jednostka terytorialna	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Zachodniopomorskie	99,0	97,1	95,6	92,4	90,2	90,5	89,9	88,4	89,5	86,4	85,4	83,9	83,8	83,3	83,8	84,6	83,8
podregion koszaliński	88,9	89,8	89,5	88,6	88,4	87,4	89,4	84,6	87,7	86,2	86,0	81,8	81,7	81,9	81,4	82,5	81,5
podregion szczecinecko-pyrzycki	71,8	69,5	68,1	65,7	65,7	64,9	64,5	64,7	63,1	61,8	61,0	60,5	60,0	60,1	60,6	60,1	60,3
podregion m. Szczecin	146,8	142,3	140,2	133,3	125,9	129,7	129,4	125,4	126,7	122,5	119,6	118,5	117,9	117,2	118,5	120,0	117,8
podregion szczeciński	90,0	88,7	86,7	84,4	83,2	82,8	79,6	81,3	83,4	79,0	78,8	77,8	78,6	77,1	77,7	78,6	78,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

PKB per capita w zachodniopomorskich podregionach w stosunku do przeciętnych danych dla Polski, szczególnie w pierwszej dekadzie XXI wieku systematycznie ulegał zmniejszeniu. Największe spadki licząc od 2000 do 2010 roku wobec krajowej średniej odnotowano w podregionach: mieście Szczecin – 27,2 p. proc., szczecińskim – 11,2 p. proc., szczecinecko-pyrzyckim – 10,8 p. proc. oraz koszalińskim – 2,9 p. proc.

Tabela 2. Dynamika PKB per capita, okresy: 2000-2016, 2010-2016, 2012-2016 i 2013-2016

Jednostka terytorialna	2000-2016	2010-2016	2012-2016	2013-2016
Polska	248,0	129,1	114,5	112,5
Zachodniopomorskie	210,0	126,6	114,5	113,2
podregion koszaliński	227,4	122,3	114,3	111,9
podregion szczecinecko-pyrzycki	208,3	127,7	115,1	113,0
podregion m. Szczecin	199,0	127,1	114,4	113,2
podregion szczeciński	216,0	128,4	114,2	114,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Subnarodowy Wskaźnik Rozwoju Społecznego (SHDI – Sub-national Human Development Index)

Za dopełnienie danych dotyczących PKB odzwierciedlających kondycję gospodarczą i potencjał rozwojowy na poziomie województwa może posłużyć Subnarodowy Wskaźnik Rozwoju Społecznego (SHDI – Subnational Human Development Index), służący do oceny i porównania poziomu rozwoju społecznego krajów i subregionów. Wskaźnik ten jest przełożeniem Wskaźnika Rozwoju Społecznego (HDI – Human Development Index)⁹ na szczebel niższy niż krajowy (w przypadku Polski na szczebel województwa) i służy do pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego w 1625 regionach w obrębie 161 krajów. Podobnie jak HDI jest on miarą syntetyczną oceniającą regiony na trzech płaszczyznach życia:

- „długie i zdrowe życie” (long and healthy life), rozumiane jako oczekiwana długość życia,

⁹ <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

- „wiedza” (knowledge), rozumiana jako „średnia liczba lat edukacji otrzymanej przez mieszkańców w wieku 25 lat i starszych” oraz „oczekiwana liczba lat edukacji dla dzieci rozpoczynających proces kształcenia”,
- „dostatni standard życia” (decent standard of living) rozumiany jako dochód narodowy per capita w USD, liczony według parytetu siły nabywczej danej waluty.

SHDI opierając się na HDI ukazuje wartości wskaźnika na poziomie subnarodowym.¹⁰

W ostatnich pięciu latach (2013-2017) wartości wskaźnika SHDI zachowują się w Polsce wyjątkowo stabilnie w odniesieniu do województw zajmujących czołowe oraz dwie ostatnie lokaty w rankingu. Natomiast pozycja województwa zachodniopomorskiego w tym okresie znajduje się w dolnej części rankingu, odnotowując w dwóch ostatnich latach spadek z lokaty 10. na 13.. Podobne wahania dotyczą także pozostałych województw zajmujących środkowe pozycje w zestawieniu.

Tabela 3. Subnarodowy Wskaźnik Rozwoju Społecznego (SHDI) - województwa.

Województwo	Pozycja wg SHDI					Wartość SHDI w 2017 roku*
	2013	2014	2015	2016	2017	
Mazowieckie	1	1	1	1	1	0,913
Małopolskie	3	3	2	2	2	0,879
Dolnośląskie	2	2	3	3	3	0,876
Wielkopolskie	4	4	4	4	4	0,872
Pomorskie	5	5	5	5	5	0,868
Śląskie	6	6	6	6	6	0,860
Łódzkie	7	7	7	7	7	0,853
Kujawsko-Pomorskie	9	10	8	8	8	0,843
Lubelskie	10	8	8	8	9	0,842
Opolskie	11	10	10	10	10	0,841
Podkarpackie	14	14	13	10	10	0,841
Podlaskie	8	8	10	10	10	0,841
Zachodniopomorskie	12	10	10	13	13	0,840
Świętokrzyskie	12	13	14	14	14	0,836
Lubuskie	15	15	15	15	15	0,829
Warmińsko-Mazurskie	16	16	16	16	16	0,821

* Wskaźnik SHDI przyjmuje wartość od 0 do 1 punktu.

Źródło: <https://hdi.globaldatalab.org/areadata/shdi/>

3.1. Analiza wewnątrzregionalna uwarunkowań rozwojowych

Założenia metodologiczne analizy poszczególnych obszarów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zachodniopomorskiego

Ramy tematyczne, wokół których nastąpiła analiza zróżnicowania wewnątrzregionalnego województwa zachodniopomorskiego prowadząca do identyfikacji Specjalnej Strefy Włączenia, zostały określone na podstawie materiałów diagnostyczno-analitycznych, przygotowywanych w trakcie tworzenia Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Programów Strategicznych oraz Regionalnego Programu

¹⁰ W ostatniej wersji dokumentu „Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych” posługiwano się Lokalnym Wskaźnikiem Rozwoju Społecznego (LHDI). Wyniki ostatnich badań na poziomie województw wykonane przy użyciu LHDI (stosowanego przez Organizację Narodów Zjednoczonych) datowane są na rok 2010. W latach późniejszych wskaźnik ten był obliczany wyłącznie na poziomie krajowym. W celu umożliwienia analizy porównawczej rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie województw posłużono się wskaźnikiem SHDI, którego wartości obliczane są corocznie przez laboratorium „Global Data Lab” działające w Radboud University w Holandii. Szczegóły dotyczące procedury szacowania wartości wskaźnika SHDI można znaleźć pod adresem <https://hdi.globaldatalab.org/areadata/about-shdi/>

Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Na tej podstawie wytypowano sześć głównych obszarów tematycznych, w których deficyty stanowią istotne bariery dla inicjowania i dynamizowania procesów rozwojowych:

- demografia,
- infrastruktura techniczna,
- dostępność do usług publicznych,
- potencjał gospodarczy,
- problemy popegeerowskie,
- ubóstwo.

Przed podjęciem właściwych prac analitycznych dokonano weryfikacji danych statystycznych pod kątem ich jakości i dostępności oraz funkcjonalnej spójności systemu wskaźników w ramach poszczególnych obszarów tematycznych (problemowych). O ostatecznym doborze wskaźników zdecydowały następujące przesłanki:

- jednoznaczna interpretacja wskaźnika w kontekście obszaru tematycznego, w ramach którego jest wykorzystywany; ponadto, o ile było to możliwe, kierowano się zasadą, że ze względu na charakter analizy wskaźnik powinien wymiarować głównie zjawiska niekorzystne,
- względny charakter wskaźnika, jako warunek konieczny zachowania możliwości porównywania pomiędzy gminami,
- poziom dostępności danych dla gmin (NTS 5).

W celu zagregowania syntetycznych miar poszczególnych obszarów¹¹ dokonano charakteryzacji wskaźników i mierników cząstkowych, która rozgraniczała je na stymulanty obrazujące pozytywne zjawiska na danym terenie oraz destymulanty, ukazujące rozkład zjawisk negatywnych. Dokonana charakterystyka była punktem wyjściowym dla procesu ich normalizacji, który wymagał znajomości wartości ekstremalnych (minimum i maksimum) poszczególnych cech. Proces normalizacji zastosowano w celu:

- sprowadzenia wartości poszczególnych wskaźników do wzajemnej porównywalności, co oznacza w praktyce ujednoczenie różnorodnych jednostek miary poszczególnych wskaźników oraz ujednoczenie rzędów wielkości wskaźników,
- ujednoczenia charakteru zmiennych (przekształcenia wszystkich zmiennych do postaci stymulant),
- sprowadzenia ujemnych wartości poszczególnych wskaźników do wartości dodatnich,
- zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (tu: przedziałem [0, 1]),

W przypadku cech o charakterze stymulant zastosowano przekształcenie według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{x_{ij}^t - \min\{x_{ij}^t\}}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}}$$

a w przypadku cech o charakterze destymulant – według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{\max\{x_{ij}^t\} - x_{ij}^t}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}}$$

gdzie:

x_{ij}^t – wartość j-tego wskaźnika diagnostycznego ($j = 1, \dots, n$; n – liczba wskaźników),

dla i-tej jst ($i = 1, \dots, 114$) w okresie t ,

$\min\{x_{ij}^t\}$ – minimalna wartość j-tego wskaźnika w jst w okresie t ,

$\max\{x_{ij}^t\}$ – maksymalna wartość j-tego wskaźnika w jst w okresie t .

¹¹ Za wyjątkiem problematyki obszarów popegeerowskich; w tym przypadku przeniesiono wprost wnioski i aparaturę badawczą z badania Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS.

W wyniku normalizacji otrzymano wskaźniki Z_{ij}^* , które przyjmują wartości z przedziału [0,1], przy czym wartość 1 otrzymuje gmina, dla której cecha przyjmuje wartość maksymalną, natomiast wartość 0 – gmina, dla której cecha przyjmuje wartość minimalną. Następnie, w przypadku obszarów tematycznych, którym przyporządkowano kilka cech, wyliczono wartość miernika syntetycznego metodą średniej arytmetycznej. Wartość maksymalna oznacza sytuację najkorzystniejszą z punktu widzenia jakości danego miernika, natomiast wartość minimalna – sytuację najmniej korzystną. Tym samym im niższą wartość przybiera miernik dla gminy, tym charakteryzuje się ona większym deficytem lub skalą problemu względem pozostałych gmin w danym obszarze tematycznym.

Demografia

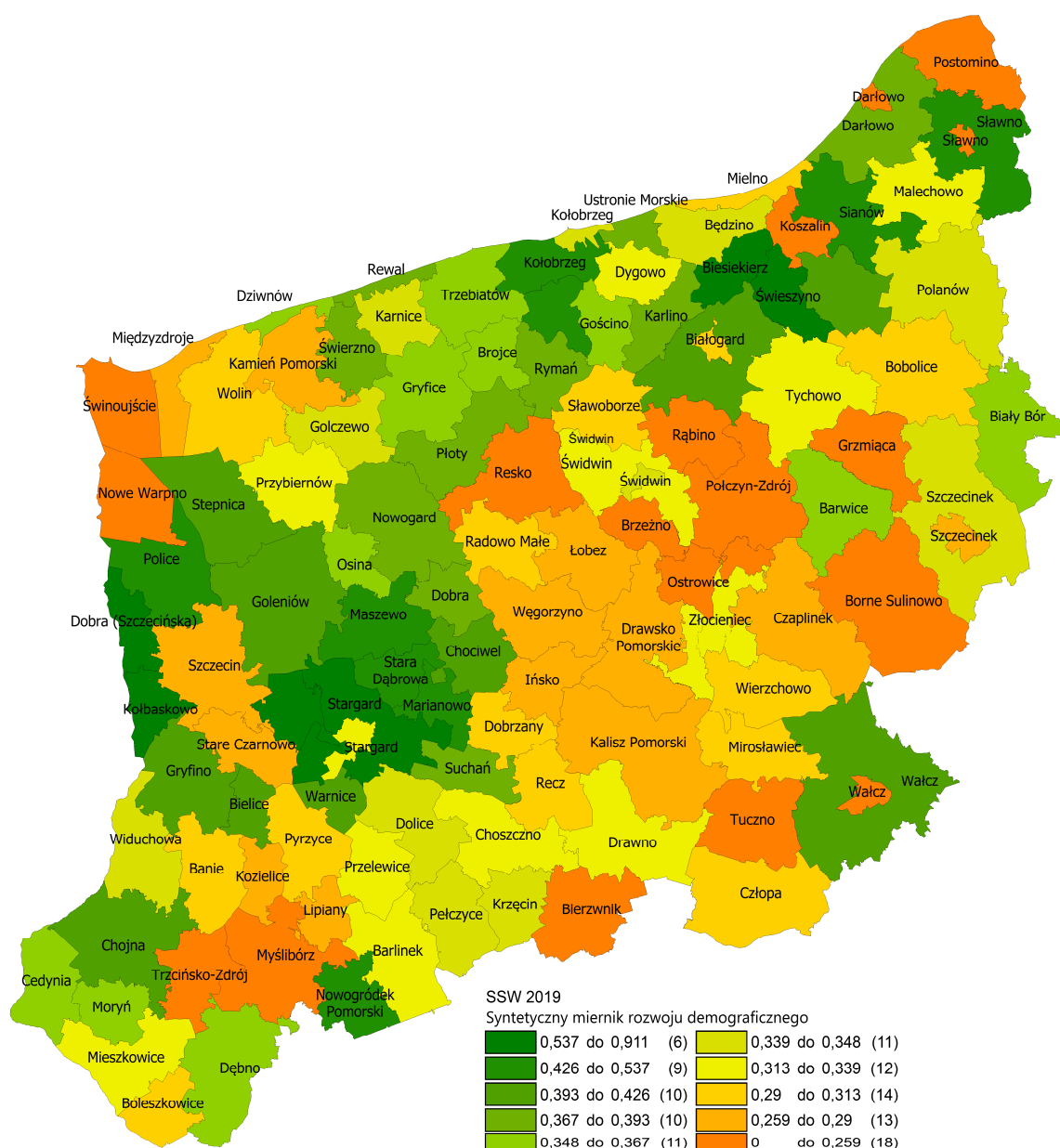
Zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa mogą mieć daleko idące konsekwencje i generować bariery w zakresie rozwoju regionu oraz regionalnej polityki społecznej. Utrwalanie się stanu starzejącego się społeczeństwa oraz spadek urodzeń spowoduje znaczne obciążenia budżetu gmin, a w konsekwencji konieczność zwiększania wydatków na rzecz osób starszych. Taki stan rzeczy może spowodować także zmiany w infrastrukturze instytucji funkcjonujących w sferze społecznej i wymusić na przykład likwidowanie niektórych instytucji i placówek oświatowych, przedszkoli czy szkół, w związku ze zmniejszoną liczbą dzieci, na rzecz tworzenia instytucji nastawionych na obsługę osób starszych. Obok struktury demograficznej o potencjale obszaru decyduje wielkość populacji oraz zjawiska związane ze zmianą tej wielkości (migracje i przyrost naturalny).

Do oceny zjawisk demograficznych i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2017 r.):

- saldo migracji (osoby) na 1 000 ludności,
- przyrost naturalny na 1 000 ludności,
- dynamika liczby ludności 2017/2007,
- udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie ludności ogółem,
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem,
- ludność na 1 km² (gęstość zaludnienia).

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,34, co oznacza że 50% gmin województwa osiąga mniejszą wartość. Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika wskazuje na koncentrację niekorzystnych zjawisk w części centralnej i południowej regionu (obszary o charakterze wiejskim) oraz w miastach, aczkolwiek w obydwu typach obszarów odmienne czynniki demograficzne decydują o tak niskich wartościach miernika. Obszary o charakterze wiejskim, to tereny o relatywnie mniejszej liczbie ludności, ograniczonym dostępie do usług publicznych i dostępności transportowej, co m.in. wywołuje ponadprzeciętne zjawiska migracyjne w kierunku większych ośrodków miejskich.

Mapa 5. Syntetyczny miernik rozwoju demograficznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet MapInfo.

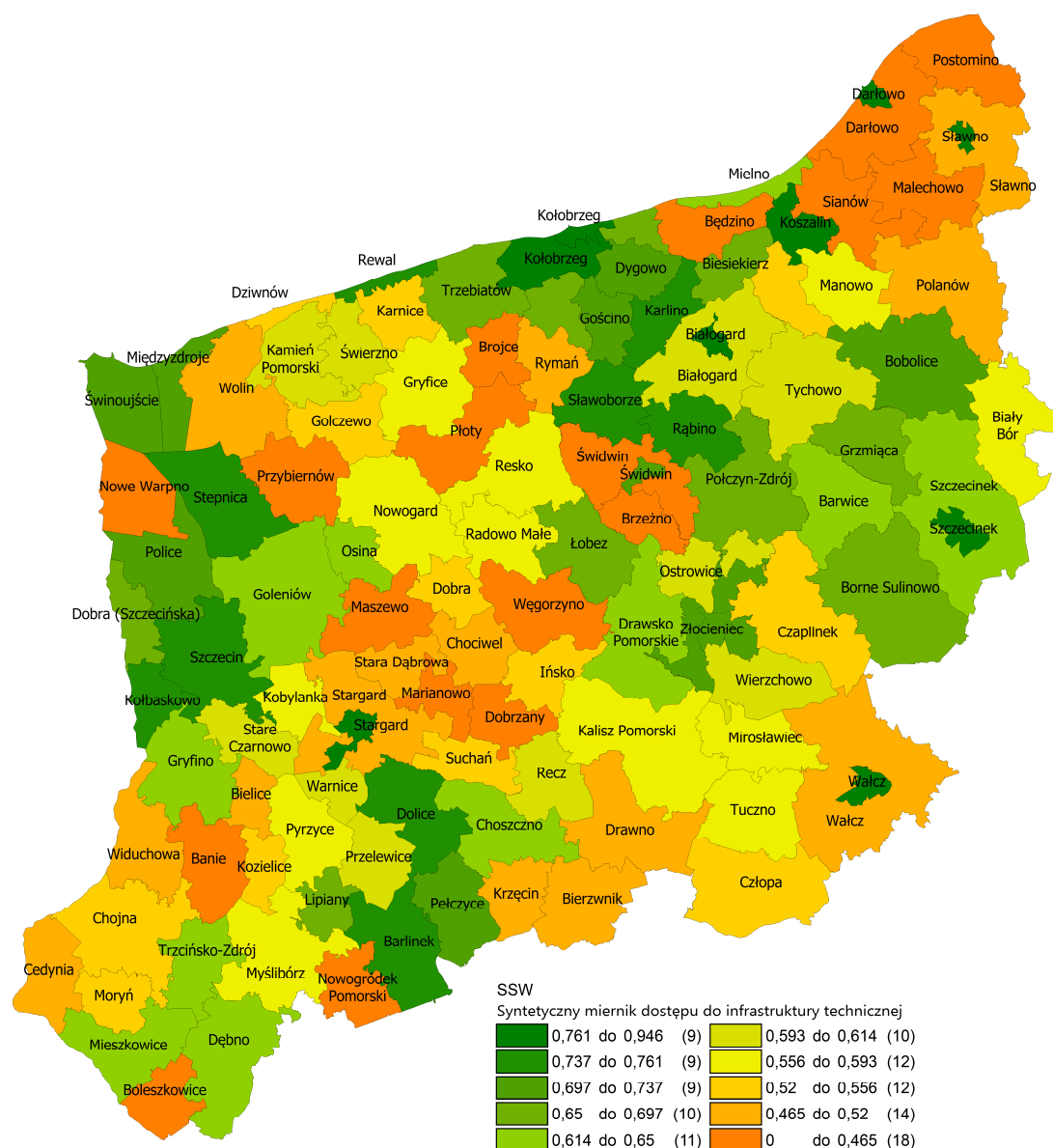
Infrastruktura techniczna

Stopień wyposażenia regionu w podstawową infrastrukturę techniczną związaną z szeroko rozumianymi usługami komunalnymi jest ważnym czynnikiem determinującym jakość życia mieszkańców i rozwój społeczno-gospodarczy. W niniejszej analizie do opisu infrastruktury technicznej wykorzystano podstawowe informacje zawarte w statystyce publicznej dotyczące urządzeń oraz usług komunalnych w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej oraz gospodarki odpadami.

Do oceny aspektów infrastruktury technicznej i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2017 r.):

- udział korzystających z instalacji wodociągowej w liczbie ludności ogółem,
- udział korzystających z instalacji kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem,
- zmieszane odpady zebrane w ciągu roku z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca,
- odsetek ludności korzystającej z przemysłowych i komunalnych oczyszczalni ścieków,
- sieć rozdzielcza wodociągowa na 100 km².

Mapa 6. Syntetyczny miernik rozwoju infrastruktury technicznej

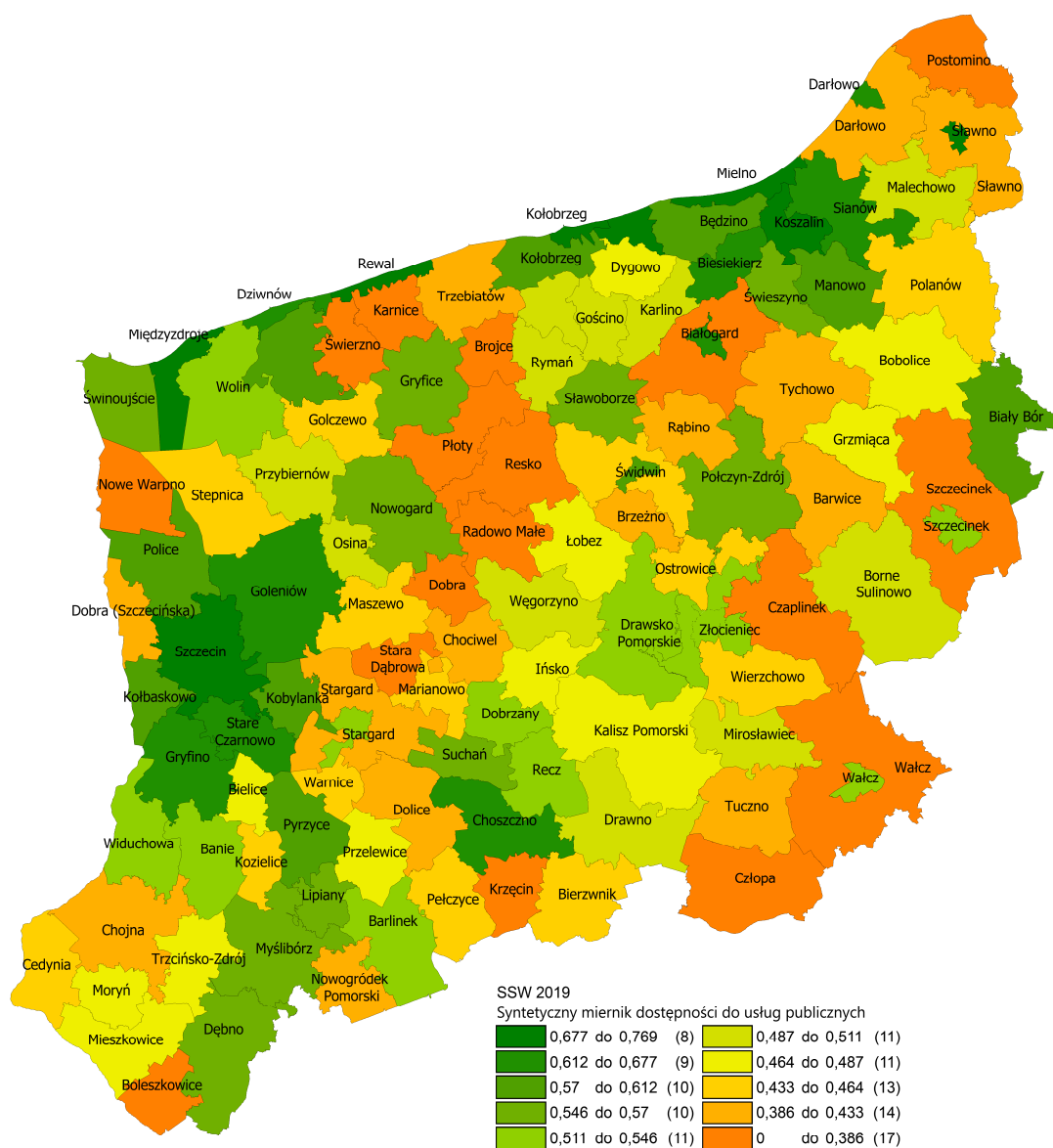
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet MapInfo.

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,59. Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika wskazuje na relatywne deficyty infrastruktury technicznej we wschodniej części pasa nadmorskiego oraz w części centralnej regionu. To obszary o charakterze wiejskim, a w konsekwencji o mniejszej gęstości zaludnienia, co wpływa negatywnie na poziom nasycenia infrastrukturą techniczną.

Dostępność do usług publicznych

Jednym z głównych determinant jakości życia na danym terytorium jest dostępność do usług publicznych, związanych z codziennym funkcjonowaniem społeczności lokalnych. Zaliczyć do nich można dostępność do podstawowej opieki lekarskiej, możliwość korzystania z infrastruktury przedszkolnej, jakość nauczania, gęstość placówek bibliotecznych, nasycenie podmiotami prowadzącymi działalność w zakresie kultury, rozrywki i rekreacji. Obok dostępu do podstawowych usług publicznych istotne znaczenie na również dostęp do usług wyższego rzędu (np. wyspecjalizowanych usług medycznych, szkolnictwa wyższego i nauki, kultury i sztuki, doradztwa prawnego i finansowego) świadczonych w większych ośrodkach miejskich – miarą dostępu do tej kategorii usług jest dostępność transportowa (kołowa) do ośrodków regionalnych, tj. Szczecina i Koszalina.

Mapa 7. Syntetyczny miernik dostępności do usług publicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet MapInfo.

Do oceny dostępności do podstawowych usług publicznych i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2017 r.):

- odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym dzieci w wieku 3 – 5 lat,
- średni wynik egzaminu gimnazjalnego (w tym angielski na poziomie podstawowym) (dane za w 2018 r.)¹²,
- liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną,
- liczba porad lekarskich na 1 000 mieszkańców,
- liczba podmiotów gospodarczych Sekcji R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) na 1 000 mieszkańców,
- dostępność transportowa (kołowa) do miasta regionalnego¹³.

¹² Wskaźnik zastąpił monitorowany w pierwszych dwóch edycjach SSW (2014, 2015) wskaźnik *uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów*, który był monitorowany przez statystykę publiczną do 2013 r.

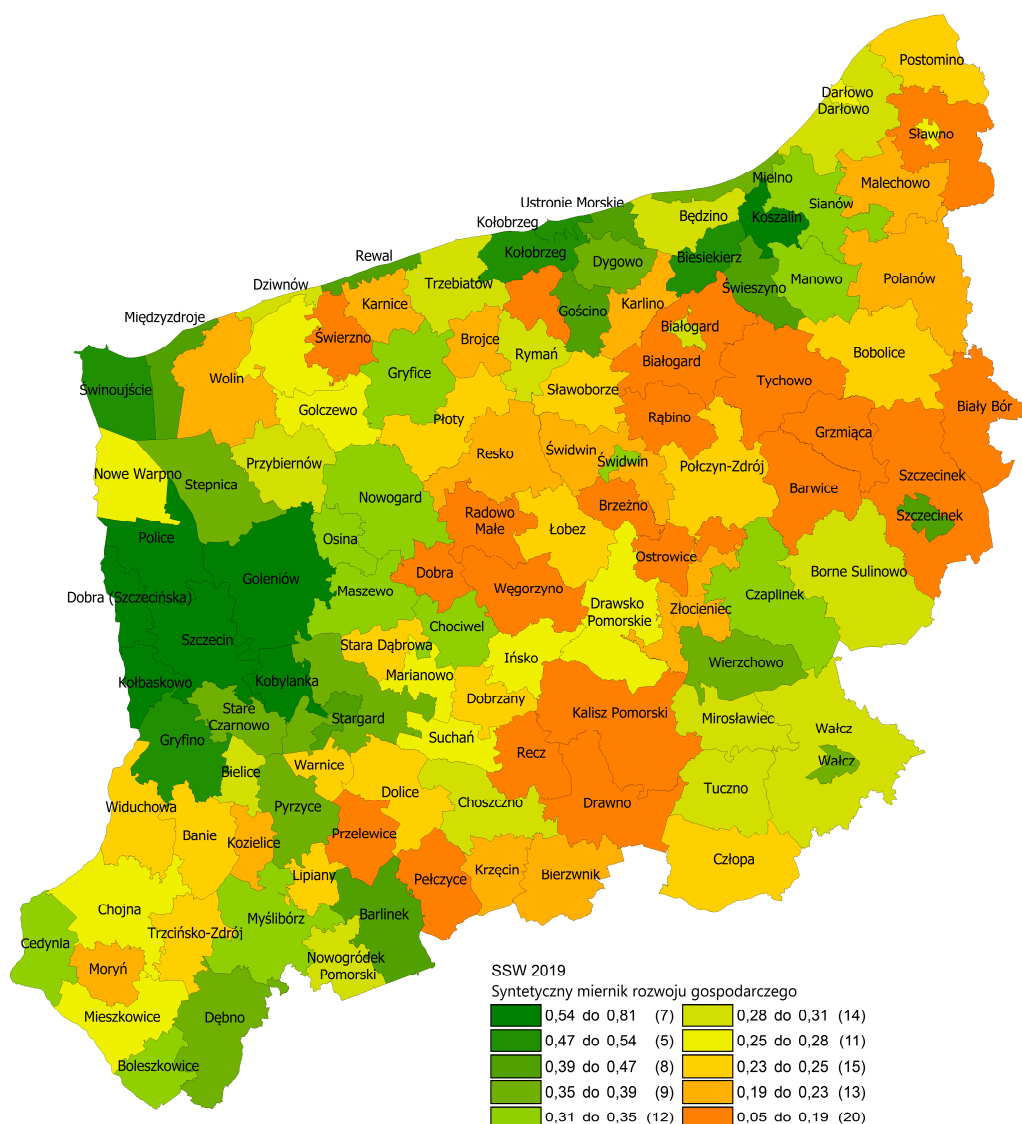
¹³ Metodologia liczenia wskaźnika *dostępności transportowej (kołowej) do miasta regionalnego* i standaryzacja zmiennych przygotowana przez Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, kwiecień 2014 r.

Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika wskazuje, że najlepsza dostępność do usług publicznych koncentruje się wokół dużych miast w regionie. Koncentracja zaś niekorzystnych zjawisk (w postaci zwartego obszaru deficytowego) ma miejsce w wielu regionach województwa. Najniższymi wartościami wskaźnika wyróżniają się w szczególności gminy: Cedynia, Gościno oraz Wałcz (gminy wiejska). Rozkład w województwie pokrywa się z diagnozą dostępności do usług publicznych zawartą w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,49 i w ciągu ostatniego roku nieznacznie spadła.

Potencjał gospodarczy

Sytuacja ekonomiczna województwa zachodniopomorskiego oraz jego rozwój gospodarczy uzależnione są w dużej mierze od stopnia wykorzystania endogenicznych potencjałów jako siły napędzającej regionalną gospodarkę oraz poziomu jej innowacyjności (w tym m.in. rozwoju działalności badawczo-rozwojowej). Procesowi temu sprzyjać będzie wyłonienie regionalnych specjalizacji gospodarczych oraz, na ich podstawie, inteligentnych specjalizacji regionu. Działania w obszarze gospodarczym mają bezpośrednie przełożenie na efektywność ekonomiczną podmiotów gospodarczych, zamożność mieszkańców i poziom bezrobocia na danym terytorium. Rozwój gospodarczy znajduje także swoje odzwierciedlenie w dochodach jednostek samorządu terytorialnego, przeznaczanych na zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnych, oraz wpływa na przebieg procesów migracyjnych zarówno wewnątrz regionu, jak i poza granice województwa.

Mapa 8. Syntetyczny miernik potencjału gospodarczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet MapInfo.

Do wyznaczenia miernika syntetycznego w obszarze gospodarki przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2017 r.):

- udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym,
- saldo migracji (2013-2017) na tle średniej liczby mieszkańców (2013-2017),
- dochody gmin z tytułu udziału w dochodach z PIT na 1 mieszkańca,
- dochody z gmin z tytułu udziału w dochodach z CIT na 1 mieszkańca.

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,27 (tu również odnotowano wzrost w stosunku do danych z roku poprzedniego), co oznacza że 50% gmin województwa osiąga mniejszą wartość. Rozkład przestrzenny wartości syntetycznego miernika potwierdza tezy zawarte w KSRR, iż ośrodkami wzrostu gospodarczego są obszary funkcjonalne miast wojewódzkich i subregionalnych. W województwie zachodniopomorskim największy potencjał notuje Szczeciński Obszar Metropolitalny oraz obszar funkcjonalny Koszalina. Koncentracja deficytów zlokalizowana jest w środkowej i środkowo-wschodniej części regionu.

Problemy popegeerowskie

Specyfiką województwa zachodniopomorskiego jest duża powierzchnia tzw. obszarów popegeerowskich. Różne uwarunkowania, zarówno społeczne, gospodarcze jak i polityczne, sprawiły, że obszary te stały się miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Na terenie województwa zachodniopomorskiego do 1992 roku funkcjonowało ponad 200 państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej, w związku z prywatyzacją sektora państwowego rolnictwa w województwie na przełomie lat 1992-1993 ponad 26 300 osób utraciło pracę. Pomimo wielokrotnie podejmowanych prób tylko nieliczne społeczności byłych pracowników PGR-ów zdołały odnaleźć się w nowych realiach gospodarki wolnorynkowej. Wiele, nie tylko rodzin, ale i całych społeczności wiejskich okazało się bezradnych, nie będąc w stanie przystosować się nowej rzeczywistości. Panujący ogólnie zastój, a nawet regres wsi popegeerowskich w efekcie doprowadził do alienacji i wykluczenia zamieszkujących je lokalnych społeczności. Wykluczenie to, oprócz wymiaru społecznego, przejawia się w aspekcie ekonomicznym (bariera finansowa w dostępie do dóbr i usług), a także przestrzennym (fizyczne oddalenie od dużych ośrodków miejskich oraz brak, bądź bardzo ograniczona komunikacja środkami transportu publicznego).

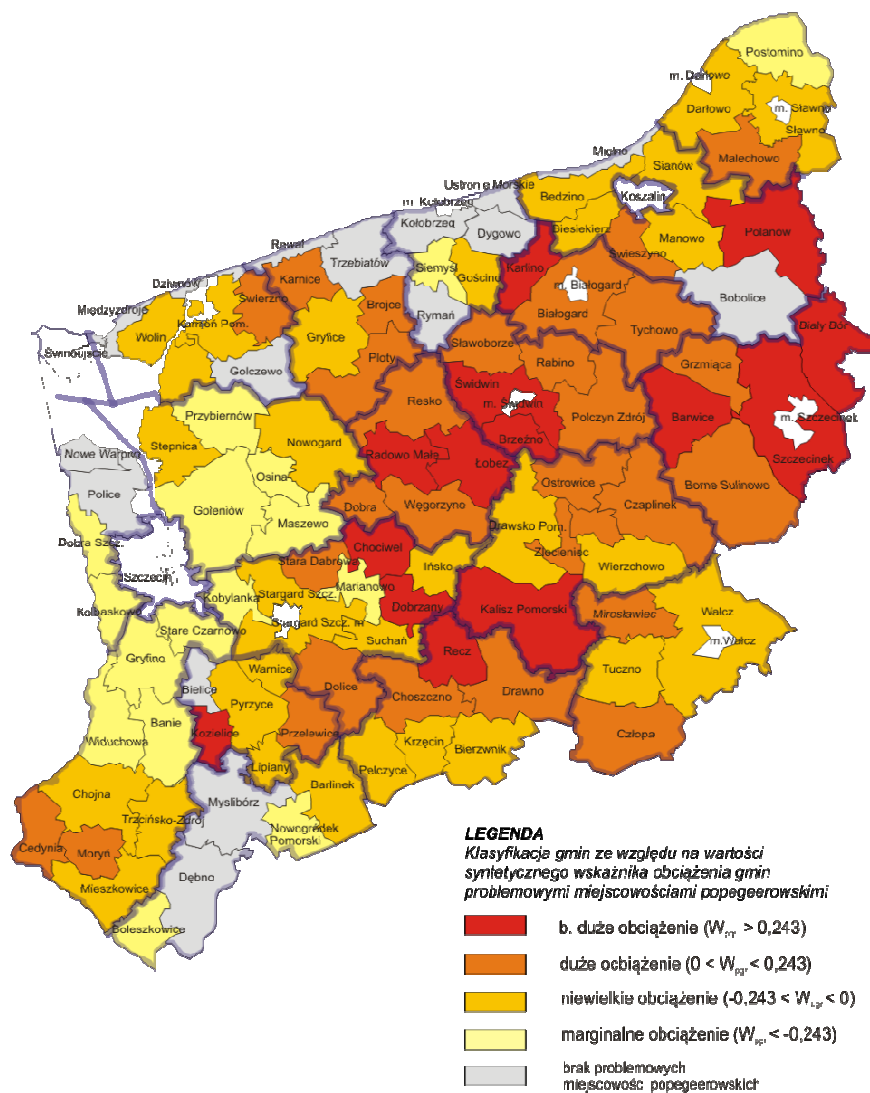
Klasyfikacja gmin obciążonych wyżej wymienionymi problemami została wyznaczona w oparciu o syntetyczny miernik obciążenia gmin problemowymi miejscowościami popegeerowskimi, który zdefiniowano za pomocą wskaźników¹⁴:

- odsetek mieszkańców problemowych miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej ogółem w danej gminie (dostępne dane według stanu na koniec 2012 r.),
- odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w liczbie ludności wiejskiej w wieku produkcyjnym w danej gminie (dostępne dane według stanu na koniec 2010 r.),
- odsetek mieszkańców żyjących w rodzinach korzystających z pomocy społecznej na obszarze wiejskim w danej gminie (dostępne dane według stanu na koniec 2012 r.).

Jak wynika z poniższej mapy problemy te koncentrują się w centralnej i wschodniej części regionu. Problemu popegeerowskiego nie można w pełni utożsamiać z obszarami wiejskimi. Przedstawiona mapa prezentuje problematykę w ujęciu wybranych miejscowości poszczególnych gmin, na terenie których zlokalizowane były PGR-y. Analiza stanowi bardziej odzwierciedlenie złożonej sytuacji tych miejscowości i uzupełnienie diagnozy obszarów wiejskich.

¹⁴ D. Dziechciarz: *Diagnoza środowisk popegeerowskich*. Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej nr 2/13 Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. Zastosowany w opracowaniu wskaźnik poddano normalizacji w celu zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (przedziałem [0, 1]), przyjmując dla gmin, gdzie nie występują problemy miejscowości popegeerowskich wartość maksymalną wskaźnika.

Mapa 9¹⁵. Klasyfikacja gmin ze względu na stopień obciążenia problemowymi miejscowościami popegeerowskimi

Źródło: opracowanie własne, ROPS UMWZ

Ubóstwo

Do grup społecznych, które z racji kształtowania się niekorzystnych czynników, doświadczają marginalizacji i izolacji społecznej zaliczyć można grupy, w których ma miejsce problemowa sytuacja związana z biedą oraz ubóstwem materialnym. Jednym z najbardziej jaskrawych przejawów marginalizacji społecznej z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb, uznanych w danych warunkach za podstawowe, jest skrajne ubóstwo.

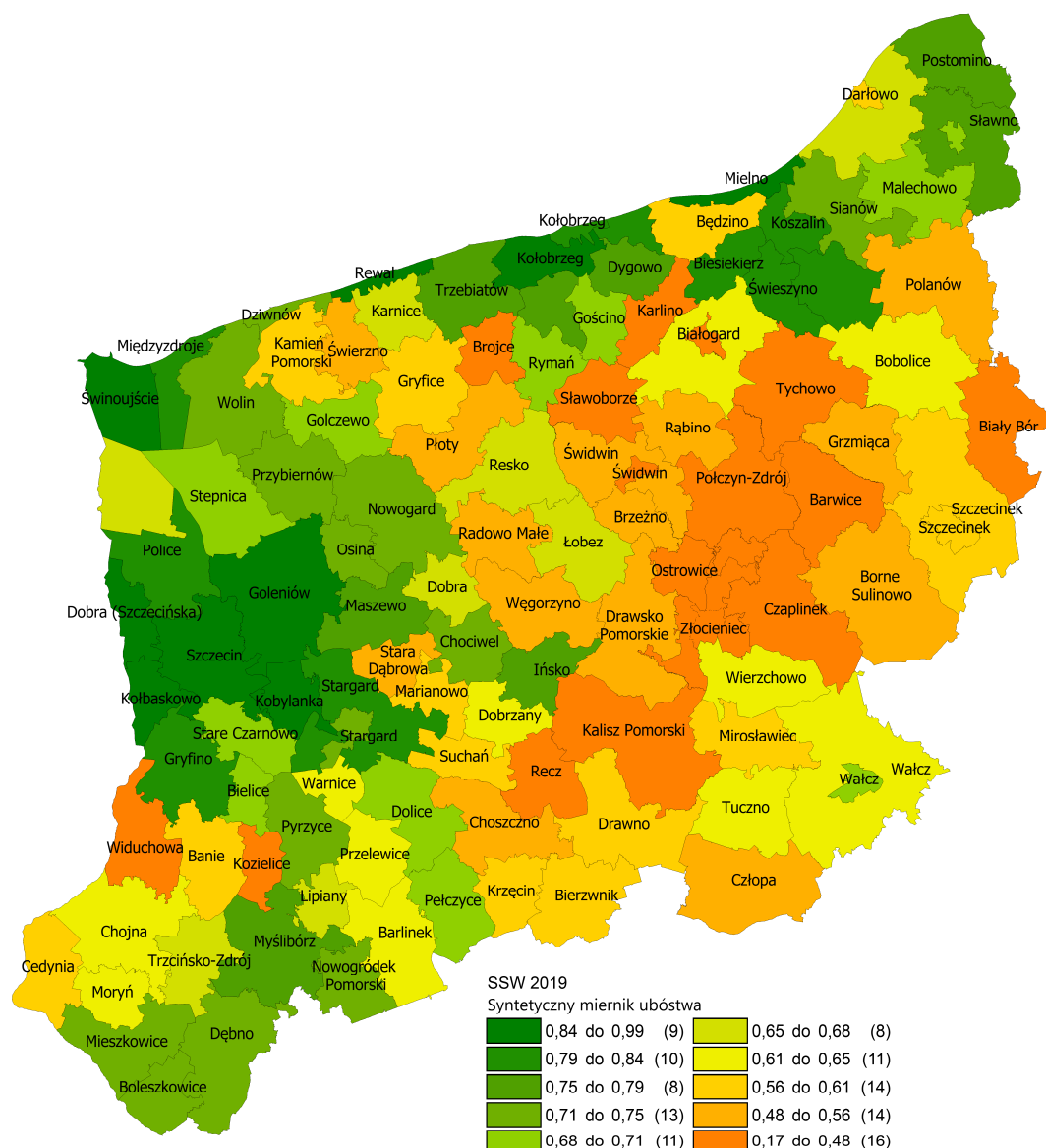
W ramach pomocy społecznej działania kierowane są do osób, które ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Działania te mają swoje odzwierciedlenie w postaci wypłacanych ze środków publicznych zasiłków i świadczonej pomocy w naturze, opłacanych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, wypłacanych dodatkach mieszkaniowych, czy zasiłkach rodzinnych na dzieci.

¹⁵ Na potrzeby opracowania „Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych”, przedstawiony na mapie syntetyczny miernik poddano standaryzacji w celu zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (przedziałem [0, 1]), przyjmując dla gmin, gdzie nie występują problemowe miejscowości popegeerowskie wartość maksymalną wskaźnika.

Do oceny zjawiska ubóstwa i wyznaczenia miernika syntetycznego przyjęto wartości następujących wskaźników (dane według stanu na koniec 2017 r.):

- udział wydatków w rozdziale 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ujęte w wydatkach gminnych ogółem,
- kwota wypłaconych dodatków mieszkaniowych na 1 mieszkańca,
- udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku,
- udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem.

Mapa 5. Syntetyczny miernik ubóstwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet MapInfo.

Mediana (wartość środkowa) miernika wynosi 0,65, co oznacza, że odnotowano wzrost wartości w porównaniu z rokiem poprzednim. Analiza danych dotycząca rozkładu przestrzennego ubóstwa w kraju wskazuje na poprawiającą się pozycję województwa zachodniopomorskiego. Obserwuje się systematyczny spadek liczby klientów pomocy społecznej. Ponadto wskaźnik ubóstwa w regionie jest najwyższych plasuje się w granicach średniej dla kraju. W ujęciu wewnątrzregionalnym w najgorszej sytuacji pozostaje obszar centralny i wschodni województwa (tu wyróżnia się szczególnie gmina Biały Bór), a zdecydowanie

najkorzystniejsza sytuacja jest w miastach na prawach powiatu i ich strefach funkcjonalnych. Odsetek osób stale lub czasowo uzależnionych od pomocy społecznej jest w istocie większy na terenach wiejskich.

3.3. Delimitacja obszaru wsparcia

Do wyznaczenia Specjalnej Strefy Włączenia (SSW) przyjęto zestaw sześciu mierników syntetycznych wyznaczonych dla poszczególnych obszarów problemowych: demografia, infrastruktura techniczna, dostępność do usług publicznych, potencjał gospodarczy, problemy popegeerowskie, ubóstwo. W tym celu w każdym z obszarów problemowych wskazano gminy z deficytem, tj. te, dla których miernik syntetyczny przyjmuje wartość mniejszą od wartości mediany. Następnie dla każdej z gmin wyliczono częstość występowania deficytów, tj. w ilu obszarach miernik syntetyczny dla gminy przybiera wartość niższą od mediany. Przy ostatecznej delimitacji Specjalnej Strefy Włączenia, a więc obszaru o najbardziej niekorzystnych wskaźnikach rozwoju społeczno-gospodarczego, przyjęto zasadę kumulacji deficytów, co oznacza, że SSW powinna obejmować gminy, w których występują deficyty w co najmniej trzech obszarach problemowych. Na podstawie powyższej metodologii zasięg SSW monitorowany i aktualizowany jest corocznie, począwszy od 2014 r. (analiza na podstawie danych na koniec 2012 r.). Biorąc pod uwagę potrzebę stworzenia obiektywnych ram dla wsparcia obszarów problemowych, a więc zasad, które pozwolą zarówno na określenie za pomocą zestawu mierników syntetycznych zasięgu obszaru, jak i uwzględnia konieczność podtrzymania procesu rozwoju w jego początkowej fazie, przyjęto zasadę, iż każda kolejna aktualizacja zasięgu SSW wskaże również obszary przejściowe. Obszar przejściowy obejmie gminy, które przed daną aktualizacją należały do SSW, a analiza aktualnych danych (w oparciu o opisaną wyżej metodologię) wskazuje na poprawę ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej i infrastruktury klasyfikując je poza podstawowym obszarem SSW. Zakwalifikowanie gminy do obszaru przejściowego na okres trzech lat począwszy od roku niespełniania kryteriów ujęcia w podstawowym obszarze SSW ma na celu podtrzymanie i wzmocnienie pozytywnych tendencji w początkowej fazie, jak też potwierdzenie, na ile zaobserwowany rozwój ma charakter trwały. Zatem swoim zasięgiem **SSW obejmuje łącznie:**

- obszar podstawowy, tj. gminy, w których zdiagnozowano deficyty w co najmniej z trzech sześciu analizowanych obszarów problemowych (demografia, infrastruktura techniczna, dostępność do usług publicznych, potencjał gospodarczy, problemy popegeerowskie, ubóstwo);
- obszar przejściowy, tj. gminy, które od nie więcej niż trzech kolejnych lat znajdują się poza obszarem podstawowym SSW.

Tabela 4. Występowanie deficytów w obszarach problemowych w gminach województwa zachodniopomorskiego wg kolejności alfabetycznej i liczby deficytów (wyróżniono obszar SSW podstawowy oraz przejściowy).

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy popegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Brzeżno (gmina wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
2.	Człopa (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
3.	Kalisz Pomorski (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
4.	Kozielice (gmina wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
5.	Radowo Małe (gmina wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
6.	Resko (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
7.	Świdwin (gmina wiejska)	1	1	1	1	1	1	6
8.	Białogard (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
9.	Bierzwnik (gmina wiejska)	1	1	1	0	1	1	5
10.	Brojce (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
11.	Chojna (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	1	1	5

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy popegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
12.	Czaplinek (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	1	0	1	5
13.	Dobrzany (gmina miejsko-wiejska)	0	1	1	1	1	1	5
14.	Drawno (gmina miejsko-wiejska)	0	1	1	1	1	1	5
15.	Grzmiąca (gmina wiejska)	1	1	0	1	1	1	5
16.	Krzęcin (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
17.	Mirosławiec (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	1	0	1	5
18.	Moryń (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
19.	Ostrowice (gmina wiejska)	1	1	0	1	1	1	5
20.	Płoty (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
21.	Polanów (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
22.	Przelewice (gmina wiejska)	1	1	0	1	1	1	5
23.	Rąbino (gmina wiejska)	1	1	0	1	1	1	5
24.	Stara Dąbrowa (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
25.	Świerzno (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	1	5
26.	Tuczno (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	1	0	1	5
27.	Tychowo (gmina miejsko-wiejska)	1	1	0	1	1	1	5
28.	Węgorzyno (gmina miejsko-wiejska)	0	1	1	1	1	1	5
29.	Banie (gmina wiejska)	0	1	1	0	1	1	4
30.	Barwice (gmina miejsko-wiejska)	1	0	0	1	1	1	4
31.	Biały Bór (gmina miejsko-wiejska)	0	0	1	1	1	1	4
32.	Bobolice (gmina miejsko-wiejska)	1	1	0	0	1	1	4
33.	Cedynia (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	0	1	4
34.	Dobra (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	1	0	4
35.	Dolice (gmina wiejska)	1	1	0	1	1	0	4
36.	Ińsko (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1	0	1	0	4
37.	Karlino (gmina miejsko-wiejska)	1	0	0	1	1	1	4
38.	Karnice (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	0	4
39.	Łobez (gmina miejsko-wiejska)	1	1	0	1	1	0	4
40.	Malechowo (gmina wiejska)	0	1	1	1	1	0	4
41.	Marianowo (gmina wiejska)	1	0	1	0	1	1	4
42.	Połczyn-Zdrój (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	1	1	1	4
43.	Recz (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	1	1	1	4
44.	Sławno (gmina wiejska)	1	0	1	1	1	0	4
45.	Sławoborze (gmina wiejska)	0	1	0	1	1	1	4
46.	Szczecinek (gmina wiejska)	1	0	0	1	1	1	4
47.	Trzcieńsko-Zdrój (gmina miejsko-wiejska)	1	1	0	0	1	1	4
48.	Wałcz (gmina wiejska)	1	0	1	1	0	1	4
49.	Wierzchowo (gmina wiejska)	1	1	0	1	0	1	4
50.	Złocieniec (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	1	1	1	4
51.	Boleszkowice (gmina wiejska)	1	1	1	0	0	0	3

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy popegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
52.	Borne Sulinowo (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	1	0	1	3
53.	Chociwel (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	1	0	0	3
54.	Choszczno (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	1	0	1	3
55.	Darłowo (gmina miejska)	0	1	0	0	1	1	3
56.	Darłowo (gmina wiejska)	1	0	1	1	0	0	3
57.	Drawsko Pomorskie (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	0	1	1	3
58.	Golczewo (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	0	1	0	3
59.	Gryfice (gmina miejsko-wiejska)	0	0	1	1	0	1	3
60.	Kamień Pomorski (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	0	1	1	3
61.	Lipiany (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	1	1	0	3
62.	Mieszkowice (gmina miejsko-wiejska)	1	1	0	0	1	0	3
63.	Pełczyce (gmina miejsko-wiejska)	1	0	0	1	1	0	3
64.	Postomino (gmina wiejska)	1	0	1	0	1	0	3
65.	Suchań (gmina miejsko-wiejska)	0	0	1	0	1	1	3
66.	Warnice (gmina wiejska)	1	0	0	0	1	1	3
67.	Widuchowa (gmina wiejska)	0	0	1	0	1	1	3
68.	Wolin (gmina miejsko-wiejska)	0	1	1	0	1	0	3
69.	Barlinek (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	0	0	1	2
70.	Będzino (gmina wiejska)	0	0	1	0	0	1	2
71.	Białogard (gmina miejska)	0	1	0	0	0	1	2
72.	Bielice (gmina wiejska)	1	0	1	0	0	0	2
73.	Dygowo (gmina wiejska)	1	1	0	0	0	0	2
74.	Manowo (gmina wiejska)	0	0	1	1	0	0	2
75.	Maszewo (gmina miejsko-wiejska)	1	0	1	0	0	0	2
76.	Myślibórz (gmina miejsko-wiejska)	0	1	1	0	0	0	2
77.	Nowe Warpno (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	0	1	0	2
78.	Nowogard (gmina miejsko-wiejska)	0	0	1	1	0	0	2
79.	Nowogródek Pomorski (gmina wiejska)	1	0	1	0	0	0	2
80.	Przybiernów (gmina wiejska)	0	1	1	0	0	0	2
81.	Pyrzyce (gmina miejsko-wiejska)	0	1	1	0	0	0	2
82.	Rymań (gmina wiejska)	1	0	1	0	0	0	2
83.	Stargard (gmina wiejska)	1	0	1	0	0	0	2
84.	Szczecinek (gmina miejska)	0	1	0	0	0	1	2
85.	Świeszyno (gmina wiejska)	0	0	1	1	0	0	2
86.	Biesiekierz (gmina wiejska)	0	0	0	1	0	0	1
87.	Dobra (Szczecińska) (gmina wiejska)	1	0	0	0	0	0	1
88.	Dziwnów (gmina miejsko-wiejska)	0	0	1	0	0	0	1
89.	Gościno (gmina miejsko-wiejska)	0	0	0	1	0	0	1
90.	Kobylanka (gmina wiejska)	0	0	1	0	0	0	1
91.	Koszalin (gmina miejska)	0	1	0	0	0	0	1

Lp.	Gmina	Dostępność do usług publicznych	Demografia	Infrastruktura techniczna	Problemy popegeerowskie	Potencjał gospodarczy	Ubóstwo	Liczba deficytów
1	2	3	4	5	6	7	8	9
92.	Mielno (gmina miejsko-wiejska)*	0	1	0	0	0	0	1
93.	Międzyzdroje (gmina miejsko-wiejska)	0	1	0	0	0	0	1
94.	Sianów (gmina miejsko-wiejska)	0	0	1	0	0	0	1
95.	Sławno (gmina miejska)	0	1	0	0	0	0	1
96.	Stare Czarnowo (gmina wiejska)	0	1	0	0	0	0	1
97.	Stargard (gmina miejska)	0	1	0	0	0	0	1
98.	Stepnica (gmina miejsko-wiejska)	1	0	0	0	0	0	1
99.	Szczecin (gmina miejska)	0	1	0	0	0	0	1
100.	Świdwin (gmina miejska)	0	0	0	0	0	1	1
101.	Świnoujście (gmina miejska)	0	1	0	0	0	0	1
102.	Trzebiatów (gmina miejsko-wiejska)	1	0	0	0	0	0	1
103.	Wałcz (gmina miejska)	0	1	0	0	0	0	1
104.	Dębno (gmina miejsko-wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
105.	Goleniów (gmina miejsko-wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
106.	Gryfino (gmina miejsko-wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
107.	Kołbaskowo (gmina wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
108.	Kołobrzeg (gmina miejska)	0	0	0	0	0	0	0
109.	Kołobrzeg (gmina wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
110.	Osina (gmina wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
111.	Police (gmina miejsko-wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
112.	Rewal (gmina wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
113.	Siemysł (gmina wiejska)	0	0	0	0	0	0	0
114.	Ustronie Morskie (gmina wiejska)	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodnie z dokonaną aktualizacją w odniesieniu do roku 2018, SSW w ramach strefy przejściowej objęte są gminy pozostające:

- pierwszy rok w strefie przejściowej: Gościno, Nowe Warpno, Szczecinek (gmina miejska),
- pozostające drugi rok w strefie przejściowej: Bielice, Przybiernów,
- trzeci rok w strefie przejściowej: Pyrzyce, Rymań.

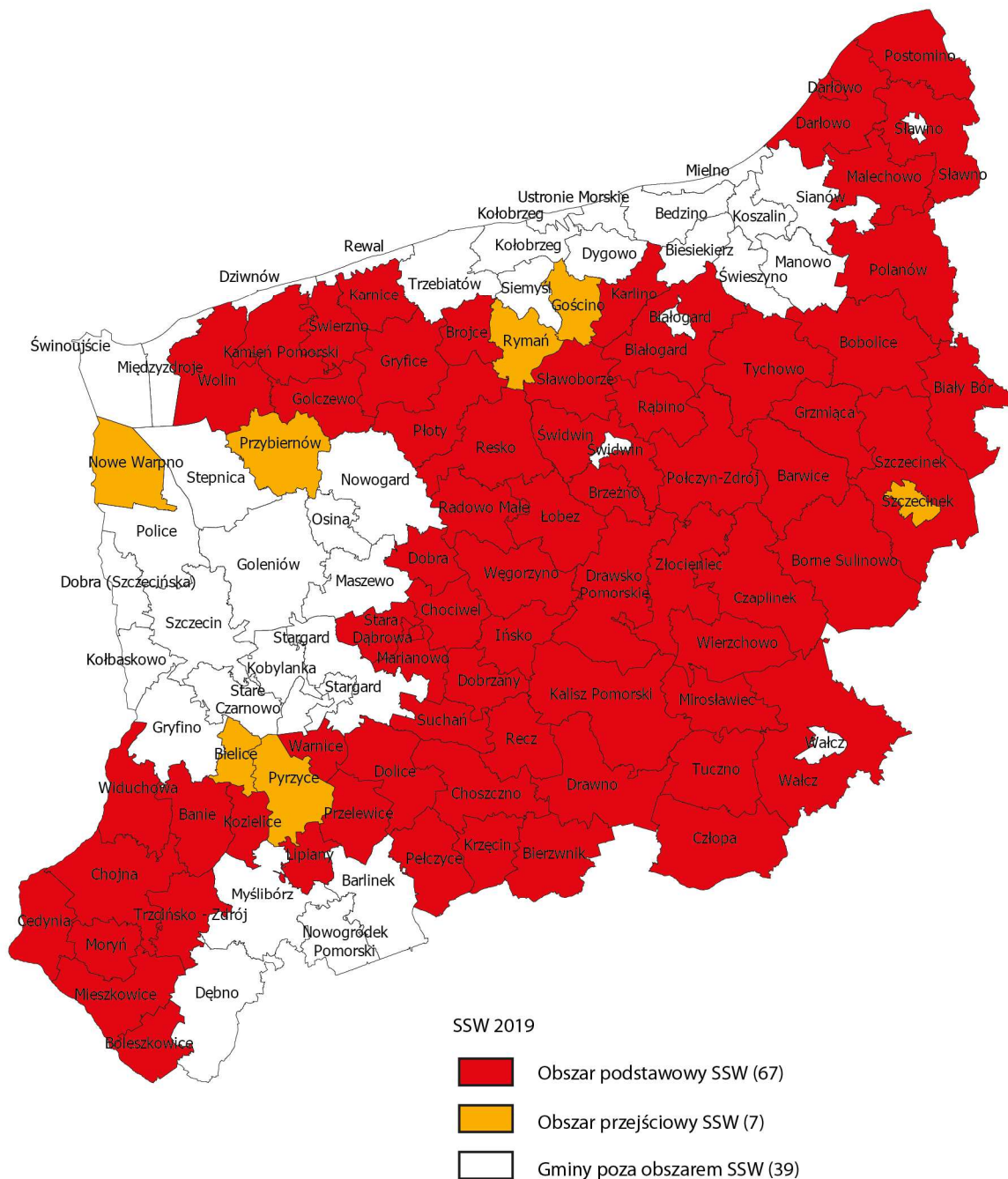
Trwałą poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej odnotowano w gminie miejskiej Wałcz – gmina objęta przez trzy kolejne lata przejściową SSW obecnie znajduje się poza SSW. Z drugiej strony gmina Mieszkowice, przez ostatnie trzy lata zaliczana do obszaru przejściowego, ponownie znalazła się w obszarze podstawowym SSW, podobnie w przypadku gminy wiejskiej Boleszkowice – powrót do podstawowej SSW po dwóch latach w przejściowej SSW oraz gminy Trzcińsko-Zdrój (powrót po roku). Po raz pierwszy SSW została objęta również gmina Kamień Pomorski.

Tabela 5. Gminy należące do SSW – obszar przejściowy SSW

Lp.	Gmina	Liczba deficytów SSW 2016	Liczba deficytów SSW 2017	Liczba deficytów SSW 2018	Liczba deficytów SSW 2019
1	2	3	4	5	6
1 rok					
1.	Gościno (gmina miejsko-wiejska)	2	2	3	1
2.	Nowe Warpno (gmina miejsko-wiejska)	1	0	3	2
3.	Szczecinek (gmina miejska)	2	3	3	2
2 rok					
4.	Bielice (gmina wiejska)	3	3	1	2
5.	Przybiernów (gmina wiejska)	3	3	2	2
3 rok					
6.	Pyrzyce (gmina miejsko-wiejska)	3	2	2	2
7.	Rymań (gmina wiejska)	3	2	2	2

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 11. Specjalna Strefa Włączenia 2019 (obszar podstawowy i obszar przejściowy)¹⁶

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; pakiet ADOBE.

¹⁶ Z dniem 1 stycznia 2019 roku w województwie zachodniopomorskim, w powiecie drawskim, zniesiono gminę Ostrowice, obszar zniesionej gminy został włączony do gmin Drawsko Pomorskie oraz Złocieniec. Metodologia wyznaczania SSW, z uwagi na dostępność danych, uwzględniła obszar gminy Ostrowice w zakresie poszczególnych mierników syntetycznych i wyznaczanie deficytów, natomiast zasięg obszaru SSW przedstawiono z uwzględnieniem zmian granic administracyjnych gmin Drawsko Pomorskie i Złocieniec.

4. Kierunki interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia

Koncepcja interwencji w ramach Specjalnej Strefy Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego przewiduje koncentrację działań wokół trzech obszarów tematycznych – aktywizacji infrastrukturalnej, gospodarczej i społecznej obszarów wymagających specjalnego wsparcia. Odpowiadają one najważniejszym deficytom rozwojowym tej części regionu, zarówno mającym swe źródło historyczne, jak i w nawarstwiającym się w ostatniej dekadzie niekorzystnym przebiegu przekształceń gospodarczych i zachwianiu koniunktury w poszczególnych sektorach.

Tabela 6. Założenia celów i kierunków interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia

CELE	PRIORYTETY
Aktywizacja infrastrukturalna obszarów wymagających specjalnego wsparcia	Poprawa dostępności komunikacyjnej do krajowych i regionalnych ośrodków rozwoju
	Poprawa dostępności komunikacyjnej do centrów subregionalnych i lokalnych obszarów wzrostu
Aktywizacja gospodarcza obszarów wymagających specjalnego wsparcia	Wzrost konkurencyjności gospodarczej w oparciu o rozwój regionalnych specjalizacji
	Rozwój stref inwestycyjnych i obszarów intensywnej aktywności gospodarczej
	Wsparcie dla OZE, w tym energetyki rozproszonej
Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszarów wymagających specjalnego wsparcia	Wsparcie aktywizacji społecznej i ekonomii społecznej
	Zwiększenie dostępności do usług publicznych
	Wsparcie dla edukacji, w tym w zakresie dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnych rynków pracy
	Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników

Źródło: Opracowanie własne.

Przeważająca część Specjalnej Strefy Włączenia leży w obszarze znacznie ograniczonej dostępności transportowej zarówno w odniesieniu do stolicy kraju, jak w stosunku do ośrodków regionalnych – Szczecina i Koszalina. Stąd działania na rzecz poprawy stanu infrastruktury powinny w pierwszej kolejności uwzględniać potrzebę zwiększenia dostępności transportowej gmin SSW. W celu zwiększenia dostępności w wymiarze krajowym oraz wewnątrzregionalnym priorytetowe są drogi krajowe S3, S6, S10 i S11 oraz rozwój sieci dróg wojewódzkich. Dla zwiększenia mobilności mieszkańców istotna jest również systematyczna poprawa jakości lokalnej (powiatowej i gminnej) infrastruktury drogowej oraz infrastruktury transportu kolejowego i budowanie w oparciu o nie sprawnego układu powiązań komunikacyjnych. Wydolny układ transportowy zapewniający sprawne przemieszczanie osób i towarów, a także bezpośredni i możliwie szybki dostęp do infrastruktury TEN-T dostarcza impulsów do gospodarczego rozwoju obszarów, stanowi podstawowe uwarunkowanie umożliwiające wykorzystanie istniejących potencjałów, w tym w szczególności walorów środowiskowych i rekreacyjnych miejscowości turystycznych.

W wymiarze gospodarczym w odniesieniu do obszaru Specjalnej Strefy Włączenia bardzo istotne jest uruchomienie wsparcia na rzecz podniesienia potencjału i konkurencyjności gmin w dziedzinach uznanych za regionalne specjalizacje, a więc w kluczowych z punktu widzenia efektywnego wykorzystania istniejących potencjałów i wdrożenia innowacyjnych i wysoce produktywnych rozwiązań, w tym w szczególności biogospodarce, działalności morskiej i logistyce, turystyce i zdrowiu, ale również przemyśle metalowo-maszynowym i nowoczesnym usługach.

Biorąc pod uwagę fakt, że na terenie SSW dominują obszary wiejskie, szczególną rolę w aktywizacji gospodarczej może odgrywać biogospodarka, w ramach której istotne znaczenie ma wzmocnienie

potencjału i bazy surowcowej rolnictwa, rybactwa i leśnictwa oraz potencjału bazy produkcyjnej, przetwórczej, przechowalnictwa, dystrybucji i promocji, a także wsparcie programów związanych z produkcją żywności na potrzeby lokalnego rynku konsumentów. Korzystna – wielkoobszarowa struktura rolnictwa w regionie pozwala koncentrować środki produkcji i generować wysokie dochody. W ciągu najbliższych lat może to decydować o rosnącej pozycji zachodniopomorskich producentów w stosunku do gospodarstw w innych regionach Unii Europejskiej. Wraz z postępującym wzrostem świadomości ekologicznej powiększać się będzie także grupa konsumentów żywności ekologicznej oraz liczba gospodarstw ekologicznych, charakteryzujących się dużą zyskownością produkcji i wysokim potencjałem wzrostu.

Równie ważnym obszarem, z punktu widzenia istniejącego potencjału, jest turystyka. Rozwój gospodarczy w oparciu o turystykę obejmuje zadania związane z kreowaniem i promocją markowych produktów turystycznych na bazie istniejących walorów środowiskowych oraz elementów dziedzictwa kulturowego. Istotna jest również jakościowa poprawa bazy turystycznej, zróżnicowanie oferty i powiązanie turystyki z ochroną zdrowia i kulturą, ale też wykorzystanie nowoczesnych technologii w tworzeniu innowacyjnych produktów i usług służących prezentacji oferty turystycznej regionu oraz działania na rzecz wzrostu świadomości wykorzystania turystyki w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Z punktu widzenia działań na rzecz pobudzania przedsiębiorczości oraz przyciągnięcia nowych inwestycji niezbędne jest stworzenie jak najlepszych warunków dla inwestorów, w tym rozwój stref inwestycyjnych i obszarów intensywnej aktywności gospodarczej, w szczególności należy jednak koncentrować wysiłki zmierzające do aktywizacji gospodarczej w odniesieniu do obszarów, w których takie strefy już istnieją.

Istotna dla przyszłego rozwoju obszaru jest energetyka związana z odnawialnymi źródłami energii (OZE). Pobudzanie wzrostu gospodarczego poprzez zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii obejmuje zarówno wspieranie rozwoju inwestycji efektywnie i racjonalnie wykorzystujących OZE, jak też wsparcie podmiotów gospodarczych działających na rzecz wykorzystania OZE. W sferze społecznej działania powinny być uzależnione od rodzaju, nasilenia i koherencji zjawisk patologicznych i problemowych, ale też powinny być ukierunkowane na wspieranie rozwoju społecznego i osobowego mieszkańców m.in. poprzez stałe i systematyczne zwiększanie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, oraz wysokiej jakości edukacji na wszystkich poziomach nauczania, w tym również poprawę jakości kształcenia zawodowego i dopasowanie systemów kształcenia do potrzeb lokalnych rynków pracy. Należy jednak mieć na uwadze, że działania podejmowane w sferze społecznej to przede wszystkim działania zmierzające do aktywizacji rynku pracy i systematycznego ograniczania bezrobocia, jako podstawowego czynnika generującego problemy społeczne.

Działania interwencyjne na obszarze SSW powinny uwzględniać uwarunkowania przestrzenne z uwzględnieniem zidentyfikowanych potencjałów i barier oraz wzajemnych zależności obszarów SSW i terenów z nią sąsiadujących. Zakłada się, że działania rozwojowe na obszarze SSW zaplanowane zostaną w oparciu o wykorzystanie potencjałów społeczno-gospodarczych miast o znaczeniu regionalnym i subregionalnym. Jednostki te jako ośrodki wzrostu stanowią naturalne katalizatory procesów rozwojowych realizowanych w otaczających je gminach stanowiących Specjalną Strefę Włączenia i powinny aktywnie włączyć się w animację działań na rzecz spójności terytorialnej SSW z resztą regionu. W zależności od przyjętej strategii rozwoju i szczegółowych rozwiązań interwencjonizmu regionalnego, realizowanego także przy wykorzystaniu środków unijnych, ośrodki wzrostu mogą pełnić różne role: od beneficjenta pośredniego i bezpośredniego projektów realizowanych przez podmioty z obszaru SSW, poprzez wsparcie merytoryczne działalności rozwojowej gmin SSW, wspólną koordynację i zapewnienie synergii swoich działań z działaniami podmiotów z obszaru SSW, po wspólną realizację projektów partnerskich. Zakłada się, że przy realizacji działań prorozwojowych wykorzystane zostaną narzędzia terytorializacji interwencji publicznej, w tym w szczególności Kontrakt Samorządowy. Pozwoli to na zaplanowanie i objęcie wspólnymi ramami działań rozwojowych oraz dostępnych typów wsparcia, w tym w szczególności z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020, ale również na komplementarne zaplanowanie wsparcia z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 i innych środków pozostających w dyspozycji regionu (inne środki europejskie objęte Wspólnymi Ramami Strategicznymi, środki krajowe). Przyczyni się to do realizacji wielosektorowych, terytorialnych strategii rozwojowych wypracowanych przez wszystkich partnerów procesów rozwojowych obecnych na danych obszarach.

5. Monitorowanie i okresowa ocena adekwatności SSW

Dane źródłowe, gromadzone w bazie danych regionalnych eRegion, bazie danych lokalnych GUS (BDL GUS), raportach, i innych równoważnych bazach zbierane są corocznie¹⁷ i poddawane procesowi monitorowania według tej samej, opisaney wyżej, metodologii. Na tej podstawie weryfikowana jest zasadność aktualizacji obszaru Specjalnej Strefy Włączenia, jak również przeprowadzana weryfikacja zasadności zmiany listy postulowanych kierunków interwencji.

¹⁷ Po opublikowaniu danych w BDL GUS.

Spis Map

Mapa 1.	Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.....	4
Mapa 2.	Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030.....	5
Mapa 3.	PKB per capita w 2017 roku w polskich województwach (Polska =100%).....	7
Mapa 4	PKB per capita w 2016 roku w podregionach województwa zachodniopomorskiego (Polska =100%)	8
Mapa 5.	Syntetyczny miernik rozwoju demograficznego	13
Mapa 6.	Syntetyczny miernik rozwoju infrastruktury technicznej.....	14
Mapa 7.	Syntetyczny miernik dostępności do usług publicznych	15
Mapa 8.	Syntetyczny miernik potencjału gospodarczego	17
Mapa 9.	Klasyfikacja gmin ze względu na stopień obciążenia problemowymi miejscowościami popegeerowskimi	18
Mapa 10.	Syntetyczny miernik ubóstwa	19
Mapa 11.	Specjalna Strefa Włączenia 2019 (obszar podstawowy i obszar przejściowy)	25

Spis Tabel

Tabela 1.	PKB per capita w latach 2000-2016 w podregionach województwa zachodniopomorskiego	9
Tabela 2.	Dynamika PKB per capita, okresy: 2000-2016, 2010-2016, 2012-2016 i 2013-2016.....	9
Tabela 3.	Subnarodowy Wskaźnik Rozwoju Społecznego (SHDI) - województwa.....	10
Tabela 4.	Występowanie deficytów w obszarach problemowych w gminach województwa zachodniopomorskiego wg kolejności alfabetycznej i liczby deficytów (wyróżniono obszar SSW podstawowy oraz przejściowy).	20
Tabela 5.	Gminy należące do SSW – obszar przejściowy SSW	24
Tabela 6.	Założenia celów i kierunków interwencji na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia.....	26

Spis Wykresów

Wykres 1.	Dynamika produktu krajowego brutto ogółem (rok poprzedni=100) w latach 2010-2016 dla Polski i województwa zachodniopomorskiego [%].....	7
-----------	---	---